

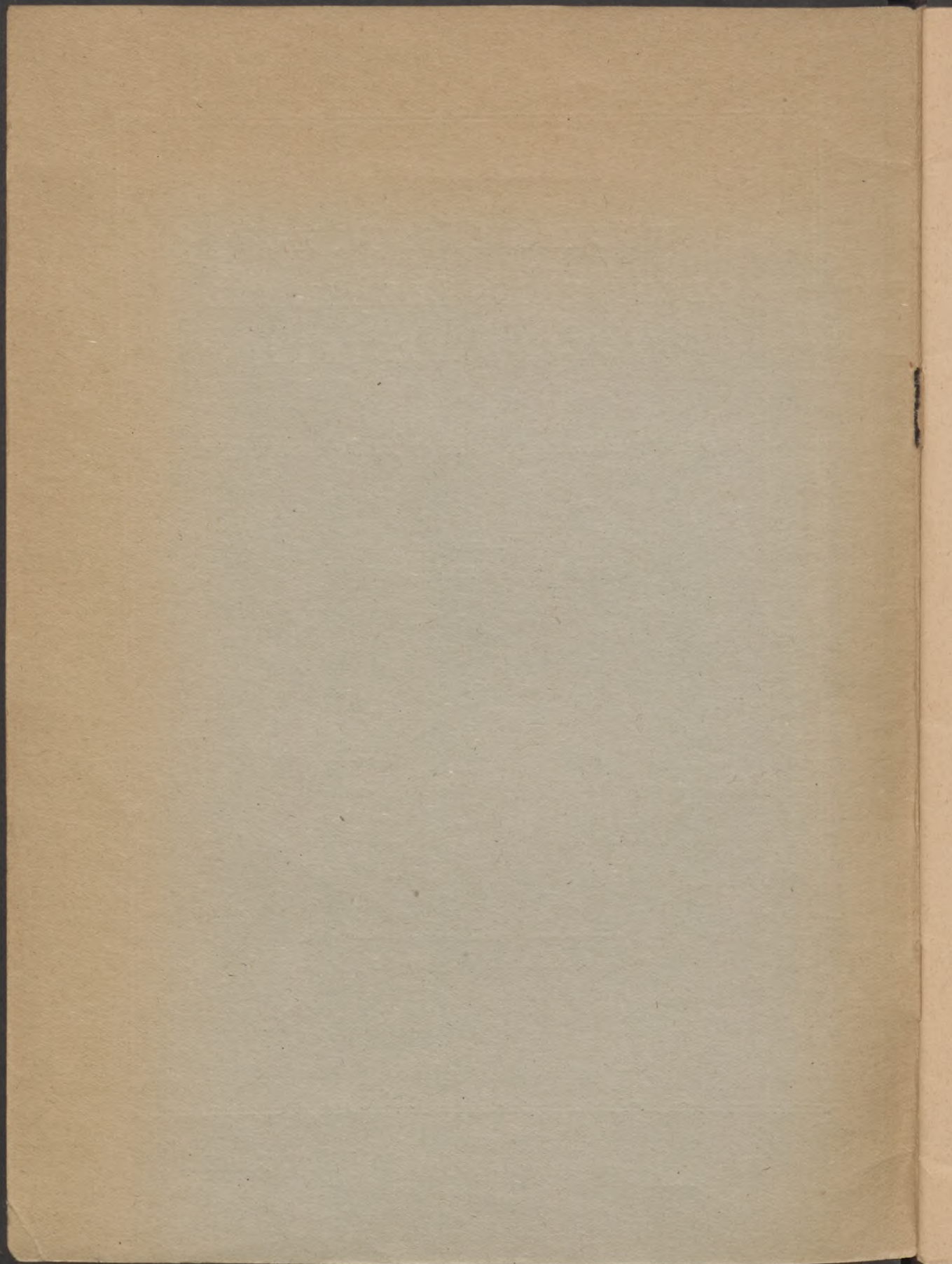
B
16043

**HOGYAN LÁSSUK EL
OLCSÓ, FRISS ÉLELEMME
NAGY-BUDAPESTET?**

BUDAPEST KÖRNYÉKE GAZDASÁGI ÁTSZERVEZÉSE

ÍRTA:
DR. BODOR ANTAL

BUDAPEST, 1945

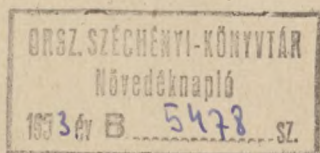
**HOGYAN LÁSSUK EL
OLCSÓ, FRISS ÉLELEMME
NAGY-BUDAPESTET?**

BUDAPEST KÖRNYÉKE GAZDASÁGI ÁTSZERVEZÉSE

ÍRTA:
DR. BODOR ANTAL

BUDAPEST, 1945

B 16.043

Felelős kiadó: dr. Bodor Antal Bp. V., Géza-u. 4.

Budapest Székesfőváros Házinyomdája — 69272 — Felelős vezető: dr. Mihalik Gusztáv

Nagy-Budapest másfélmillió lakosának közelből szállítható olcsó, friss, vitamindús élelmiszerrel ellátása, továbbá újabb munkaalkalmak teremtése az egész környék gazdasági átszervezését, zöldség-, gyümölcs- és tejtermelésének, valamint a belterjes kisüzemi gazdálkodás más ágainak nagyarányú kifejlesztését követeli. Ehhez alapos helyismerettel és gyakorlati érzékkel készített messzetekintő tervre, továbbá egy gyorsan megvalósítható szűkebb-körűre van szükség, amely figyelembe veszi a viszonyok változását, a lehetőségeket, s az utolsó év mezőgazdasági termelésének és piacellátásának tanulságait.

Legsürgősebb feladatok.

A sürgős feladatok közt legfontosabb az elpusztult állatállomány és különféle termelési eszközök pótlása, a birtok- és hitelviszonyok rendezése, a szakismeretek széleskörű terjesztése, a szállítás és közbiztonság javítása s az új munkához szükséges szervezetek és közösségi szellem megteremtése. Első lökést ehhez az 1945. évi földreform-rendelet adta azzal, hogy a Budapest határától számított 30 km-en belül fekvő 10 városban és 175 faluban a szőlők és gyümölcsösök 20 holdon felüli, s más birtokok 50 holdat meghaladó részét felosztatta és ezzel számos termelőnek saját földhöz jutására adott módot ott is, ahol szétsztható nagyobb birtokok már nem voltak. A főváros körül ugyanis néhány erős kézben levő mintagazdaság, vagy kincstári s más erdőbirtok kivételével a többi uradalom az utóbbi hét évtizedben végrehajtott nagyarányú parcellázások során kis- és törpebirtokosok kezébe került, akik aztán az egykori futóhomok legelőkön úttörő, kemény munkával magasfokú kertkultúrát teremtettek. E derék, népes családok az új földreform során most tulajdonul kapták azt a földet is, amit eddig mint bérlők vagy munkások műveltek. A többtermelésbe azonban rajtuk és más juttatottakon kívül be kell vonni mindazokat, akik házikertjükben már megtanulták a kertészkedést és azt ezután főfoglalkozásként szándékoznak folytatni. Ezeket az új életben keményen dolgozni akarókat szintén földhöz kell segíteni, mert a multban is sok mintaszerű szőlőt és kertgazdaságot létesített a más foglalkozásról áttérők fokozott buzgósága és haladásvágya.

A piacok és a szakszerű irányításra hivatott intézmények közelsége miatt a Budapest-körüli övezet különösen alkalmas a nehéz testi munka helyett inkább gondosságot és hozzáértést igénylő s 1—2 hold területen is szépen jövedelmező kisüzemi gazdálkodás: apró állattartás, méhészet, gyümölcs-, zöldség-, virág-, valamint vetőmagtermelés, állat- és növény-nemesítés stb. széleskörű kifejesztésére, amiben a nyugdíjasok, hadirokkantak és más csökkent munkaerejük szintén hasznosan vehetnek részt. Minthogy a mostani élelmiszerhiányt és drágaságot főként a szállítási nehézségek s a távolibb vidékekről való felhozatal csökkenése okozta, fontos az, hogy minden alkalmas terület kerti művelés alá kerüljön a környéken, ahonnan olcsó víziút, számos műút s a MÁV és HÉV sűrűn kiépített vasútvonalai vezetnek a fővárosba s az élelem csekélyebb költséggel szállítható a piacokra. Ehhez azonban az szükséges, hogy ne csak a most juttatott földek, hanem az 50 holdon alul meghagyott birtokok szintén mind kerti, vagy más belterjes művelés alá kerüljenek, ha pedig erre tulajdonosaik nem hajlandók, úgy kénytelenek legyenek földjüket hozzáértő termelőknek eladni. Ezt jelentősen elősegítheti egy olyan állami akció, mely a termelést fokozó köz-műveket, így a Dunamentén és más alkalmas helyeken nagyobbszabású szövetkezeti öntözőberendezéseket létesít állami, vagy más kölcsönből és annak kamatfedezetéül járulékot vet ki a birtokosokra és pedig az itt különösen elavult jövedelem-kataszter helyett földjük értéke alapján.

A száraz éveket bevezető idei aszály tanulságai parancsolóan követelik az *öntözőses termelés nagyarányú és sürgős kiterjesztését*, ami a főváros ellátását jelentősen javítja, egyúttal a termelők jövedelmét megsokszorozza s a járulék fizetésére képessé teszi, de csak abban az esetben, ha hozzáértéssel, s az öntözőművek és más közös berendezések felhasználásával belterjesen gazdálkodnak. Más módon is meg kell akadályozni azt, hogy földjüket sokan elhanyagolva, csak azért tartsák, hogy alkalmas időben nagy haszonnal házhelyekre parcellázzák. A földérték alapján kivetendő járulék különösen helyénvaló Budapest környékén, hol az alacsony osztályozású homoki és más földek árát tulajdonosuk munkája nélkül sokszorozta meg a közkölt-ségen kiépített sűrű út- és vasúthálózat, s a főváros lakosságának nagymérvű növekedése és kitelepülése. Indokolt megadóztatni az új juttatottakat is, kik a csekély kataszteri jövedelem alapján párszáz pengőért kapták holdját 10—20 évi törlesztésre annak a földnek, amit egyébként ezen összeg többszöröséért sem vásárolhattak volna meg. Az öntözőművek, s más közös intézmények létesítésére elsősorban nekik van szükségük, mert csak azok segítségével tudnak 2—3 holdas földjükből megélni. Akik azonban e járulékot sem bírják előteremteni és fizetni s a városban dolgozókat ellátó többtermelésből sem veszik ki kellően részüket, azok megérdemlik, hogy földjüket elveszítsék s azt az elszakított országrészekből kiűzött, vagy kertészethez értő más népes családok kapják. Mielőbb ki kell cserélni mindazokat, kik a fővárosban, avagy batyuzással könnyebb keresetet találva a szétosztott

szőlőkből és gyümölcsösökből kapott részüket nem gondozták, vagy szántóföldjüket parlagon hagyva a közösség nagy kárára még az elhatalmasodott gyomokat sem irtották ki. Az ezek részére juttatott földek visszavétele azért is szükséges, mert a földreform gyors végrehajtása miatt sok helyen nem jelöltek ki tartalékföldet szakiskola, kísérleti telep és más közintézmények, továbbá házhelyek s a kapcsolatos kiskertek céljára, bár ezeknek a főváros környékén fokozott jelentőségük van. Közérdekből az is szükséges, hogy állami és társadalmi akcióval nyilvános elismerésben és kedvezményes áron állatok, vetőmag és további föld juttatásában részesüljenek azok a kisemberek, akik különös erőfeszítéssel küzdve le a nehézségeket, bőven állítottak elő termelvényeket s azokkal ellátták a fogyasztókat. Minthogy a juttatott földeknek a régivel való tagosítása elmaradt, ez mielőbb pótlendő, ahol pedig bármely okból nehézségekbe ütközik, ott legalább az egymástól távolfekvő parcellák önkéntes kicserélését kell illetékmentesség adásával elősegíteni.

Átrendezési és fejlesztési terv készítése.

További feladat a budapestkörüli övezet részletes kert- és mezőgazdaságfejlesztési tervének elkészítése, a községeknek termelési és értékesítési viszonyaik szerint körzetekbe beosztása s ezek során annak megállapítása, hogy hol és minő szakiskolák, mintakertészetek, kísérleti telepek létesüljenek és ezek hogyan szolgálják az ismeretek terjesztését, mely intézmények végezzék a termelés irányítását és ellenőrzését, minő szövetkezetek a gépek közös beszerzését, öntözőművek létesítését, a termelvények feldolgozását és értékesítését. Jelen tervezet csak vázlatot nyújt ahhoz, hogy az illetékes szakemberek és a helyi érdekeltségek közreműködésével a részletkérdések is községenként kidolgozhatók legyenek. Az ehhez szükséges *állapotrajzok* nagyrészt már elkészültek s azok az egyes falvak viszonyait térképekkel és számos adattal megvilágítva csupán kiegészítésre szorulnak. Így az utóbbi változásokat feltüntető új kertészeti és gazdasági statisztikai összeírás készítendő. A tervezet összeállítását megkönnyíti a Fővárosi Statisztikai Hivatal által kiadott »Piackutatói munkálatok« című tanulmány sorozat, mely — főképen a II. kötetében — a környékbeli főbb termelőhelyekkel bővebben foglalkozik. E terület gyakorlati célú talajfelvételezése már megtörtént, s a 25.000-es térkép több szelvénye nyomtatásban is megjelent bő magyarázó szöveggel, mely az al- és termőtalaj fizikai és kémiai tulajdonságait, trágya- és vízigényét egyaránt megvilágítja. A csapadékvízviszonyokról a 29 községben működő megfigyelőállomások 1901—30. évek közti átlagai tájékoztatnak, azonban a hőmérsékletre s a széljárásra vonatkozók hiányosak. Szükséges tehát e fontos területen az állomások számának szaporítása, továbbá községenként az *egyres határrészek mikroklímájának* az idősebb gazdák és kertészek sok évi tapasztalatain alapuló megállapítása, a vízellátásról való tájékozódás érdeké-

ben pedig az övezet részletes *hidrológiai felvételezése*. Csak a gazdaságföldrajzi viszonyok figyelembevételével lehet helyesen *megválasztani a gyümölcs-, szőlő- vagy zöldségtermelésre legalkalmasabb területeket*, azokon a termelés módját s a nagyban előállítandó növényfajtákat, továbbá kijelölni az első-sorban állattenyésztésre alkalmas falvakat. Számolni kell továbbá a rendkívüli helyzettel, mely a termelés és értékesítés terén célszerű új megoldásokat, a magas terményárak és munkabérek miatt pedig a kockázat és károsodás csökkentése érdekében fokozott gondosságot és szaktudást kíván, amire a leghatásosabban kell az új és a régi birtokosokat rávezetni. A fejlesztési terv elkészítésekor figyelembe veendő Budapest környéke mezőgazdaságának vázlatos története is, ami nagy vonásokban a következő:

Budapest környékének rövid gazdaságtörténete.

A Dunabogdány és Érd közti dunavonaltól nyugatra húzódó hegyvidéken évszázadokon keresztül főkereset a szőlőművelés volt s a »budai vörös« néven ismert botokat külföldön is kedvelték. Az 1883. év körül fellépett filoxeravész azonban pár év alatt az összes szőlőket elpusztította s azok helyét aztán tulajdonosaik gyümölcsfával ültették be és csak kis részben újították fel. Annál több szőlőt telepítettek a Csepel-szigeten és attól keletre elterülő immunis homokterületen. Érdtől délnyugatra, a Mezőföld dús legelőin ménesek és juhnyájak legeltek régóta, amint azonban az ercsii uradalomban ipartelepekkel ellátott majorrendszerű mintagazdaságot létesített a XVIII. század végén új tulajdonosa, báró *Lilien*, példáját több környékbeli földesúr követte, főleg Martonvásáron és Alcsúton. E vidék uradalmi a legutóbbi időkig sok tejet szállítottak Budapestre s a budai hegyvidék tejtermelő kisgazdái szintén régebben rátértek a szántóföldi takarmánytermelésre. A túlsó oldalon, a síkságon a Rákospatak melletti terjedelmes rétek szénát szolgáltattak a katonai és igáslovak, majd a szaporodó tehenészetek részére. A pestkörüli futóhomok-legelőkön évszázadokon át az ország keleti részéből lábán odahajtott állatokat javították fel, mielőtt azok a pesti vásárra s onnan külföldre kerültek. Pusztáikon a földesurak még száz évvel ezelőtt is hatalmas gulyákat, méneseket és juhnyájakat tartottak s *Grassalkovics* herceg 1814-ben, mikor a bécsi kongresszuson résztvevő uralkodókat pestszentlőrinci pusztáján vendégül látta, tiszteletükre a szomszédos gubacsi és vecsési pusztáiról 6000 lovat, 10.000 marhát és 100.000 juhot hajtatott fel. Az utóbbi 50—80 év alatt azonban a pesti síkság homoktengere s mocsárvidéke helyére hatalmas kertvárosok, sok embernek megélhetést nyújtó szőlők és gyümölcsösök, több ezer holdnyi konyhakertek és belterjesen művelt szántóföldek kerültek. E nagy átalakulás a rohamosan fejlődő főváros növekvő fogyasztása s a lakosság egy részének kitelepülése mellett a földjét hozzáértéssel művelő és javító gazdák és kisbérlok szorgalmának köszönhető.

Budát és Pestet friss zöltséggel régebben a helybeli házikertek s a céhekbe tömörült kertészek látták el, kik a Kertész-utca beépítésekor a Rottenbiller-utcába, majd a Zuglóba helyezték át telepüket, a gyorsan növekvő fogyasztást azonban nem tudták fedezni, ezért már a hetvenes években több bolgár települt a környékre, főként Szentendre és Csepel közt és meghonosította az öntözőrendszerű konyhakertészetet. A kisgazdák Buda és Pest külterületén, s a szomszédos falvakban a zöltségfélék szántóföldi termeléséhez kezdtek s azt fokozatosan a távolibb községekre is kiterjesztették, amint a kereslet nőtt és az utak, vasútvonalak kiépítésével a szállítási viszonyok javultak. E folyamatot gyorsította az, hogy a fővárosiak nyaralóhelyek létesítésére mind nagyobb mérvben vásárolták össze a kertészkedő gazdák földjeit, utóbbiak pedig — ha nem polgárosultak — az eladásból befolyt tekintélyes összegben nagyobb területet vásároltak a távolibb községekben és ott is bevezették a szántóföldi zöltségtermelést. E kifeléterjeszkedés legszembetűnőbb volt a Pest körüli síkságon, ahol főként a paradicsomot ma már Dunakeszitől Vecsés és Veresegyház környékéig termelik az arra kiválóan alkalmas szelíd homokon. Hozzájárult ehhez több nagybirtok eldarabolása, ami sok kisembert juttatott könnyen művelhető, hamar felmelegedő, jó vízellátású homokos földhöz. Ezzel szemben a másik nagy térségen, a budai hegyvidéken jelentősebb birtokparcellázás alig volt, mert az uradalmak jórészen erdőségek, a termőterület pedig régóta kisgazdák kezén állott, kik a jól jövedelmező tehenészetből éltek. A konyhakertészetre egyébként is kevésbé alkalmas a hegyvidék agyagos vagy meszes talaja, mert nehezebben művelhető s vízben szegény, a dunamenti mocsarak helyén pedig hidegebb a talaj, gyakoribbak a fagyok, emiatt a tenyészet 1—2 héttel később indul meg, mint a pesti síkság meleg homokján, honnan a jólfizető idénycikket hamarabb lehet piacra vinni. Ezért a budai piacokat ellátó falvak kisebb mennyiségben többféle zöltséget termelnek, főként házikertekben, gyümölcsöt szintén sokféléen az agyagos talajú szőlőkben, nagyban csak őszibarackot, a déli meszes oldalakon s néhány piacos gyümölcsfajtát a távolibb községekben újabban létesített különálló gyümölcsösökben. A kertvárosokban s a családi kertekben házi használatra termelnek többféle zöltséget s téli és nyári gyümölcsféléket, ezzel szemben a pesti síkságon és a gödöllői halomvidéken a *szántóföldi konyhakertészet vált mind nagyobb méretűvé*. Ez a szemesek és takarmányfélék vetését a házi szükséglet fedezésére szorította, úgyhogy néhol majdnem monokultúrává vált 2—3 zöltségféle nagytömegben termelése. Egyik-másik község a szükséges igaerőt és trágyát is máshonnan vásárolja, főként ama falvakból, melyek a konyhakertészetre kevésbé alkalmas talaj-, vízellátási és közlekedési viszonyaik miatt az állatnevelést és tejgazdaságot nem hagyták abba. Budapest környékének lakossága sokféle népfajból tevődött össze s már ezért is eltérő a gazdálkodás módja és a kertészkedésre való hajlam, mely a sokgyermekes családokban erősebb. Mindez a népmozgalommal is összefügg, mert némely községből

oly nagymérvű a városbavándorlás, hogy a külterjes gazdálkodásra sem marad elegendő munkaerő, s ily helyeken a földosztás fokozott hivatása a faluhoz kötni a juttatott családokat.

A Budapest körüli övezet gazdasági átszervezésének feladataira áttérve, szem előtt kell tartani azt, hogy itt a termelés a gyorsan és gyakran változó piaci kereslethez s a jövedelmezőséghez igazodik, ezért nem célszerű megszabni, csak ajánlani lehet azt, hogy az egyes körzetek kisüzemei mit termeljenek. Arról kell azonban tájékoztatni elsősorban az új törpebirtokosokat, hogy miként gazdálkodjanak és védekezzenek egységesen a különféle kártevők ellen, szövetkezéssel hogyan szerezzék be szükségleteiket s értékesítsék, tartósítsák termelvényeiket. *Az a fontos, hogy a szakiskolák, mintagazdaságok és a gazdák az egyes körzetekben legjobban bevált és jövedelmező termelési és tenyésztési irányt szolgálják, fejlesszék tovább.*

Öntözéses zöldség- és takarmánytermelés. Trágyaszükséglet fedezése.

A gyümölcs- vagy konyhakertészeti irányú körzetben is lehetnek, sőt szükséges, hogy legyenek erős állattenyésztő községek, amelyek megfelelő trágyával és igaerővel látják el a környék kertgazdait. Különösen nagymérvű a bolgárrendszerű s más öntözőkertészetek trágyaszükséglete, aminek jelentékeny részét eddig a főváros laktanyái, fuvartelepei és hízlaldái fedezték. A háború azonban elpusztította az állatállományt, ezért rendkívüli intézkedéssel kell gondoskodni elegendő istállótrágyáról, hogy Budapest környékének nagyértékű gyümölcsösei, szőlői és konyhakertészetei termőképességüket el ne veszítsék. A takarmánytermelésre különösen alkalmas dunamenti, továbbá a távolibb dombvidéki falvakban az elszakított részekről *menekült állattenyésztő gazdák és szakemberek odatelepítésével* fokozni kell a tehenészetet, továbbá a könnyebben beszerezhető s gyorsan szaporodó juh, kecske, házinyúl és más apróállatok tartását is. Különösen fontos a tűzeggel kevert környékbeli *fekéldáknak*, elsősorban pedig a Budapest csatornáiból kikerülő *»rácsszemétnek«* trágyázás céljára fordítása. Ez utóbbi szagtalan és az egészségre ártalmatlan s főként zöldség- és takarmányfélék öntözéses termelésére kiválóan alkalmas. Felhasználása különösen gazdaságos a soroksári Dunaág mentén, ahova a közeli szivattyútelepről uszályokon könnyen és olcsón szállítható. A sértetlenül maradt zsiliprendszer a Dunaág vizét állandóan oly magas szinten tartja, hogy motorok hiányában egyelőre kézierővel is könnyen kiemelhető, avagy keskeny csatornákon a közeli homokos földekre vezethető. Vize lágy és sok szerves anyagot tartalmaz, a napfénytől hamar felmelegszik, mert lassú mozgású és nem mély. Szintje a legnagyobb nyári vízhiány idején is magasan áll, pára- és harmatképződéssel öntözés nélkül is gyorsítja a tenyészetet, a kiemeléséhez szükséges motorerőt pedig a tassi zsilip turbinái szolgáltatják. Mindezek figyelembevételével e Dunaág és a létesítendő Duna-Tisza csatorna környékén szövet-

kezéssel és állami beavatkozással, továbbá a vízjogi és birtokviszonyok megfelelő rendezésével széleskörű és újszerű akciót kell kezdeni.

E körzet termelési iránya ekként a többiekétől sokban el fog térni. Ezen az 58 km hosszúságú területen erős öntözés, trágyázás felhasználásával kb. 30.000 kat. holdon fokozottabb konyhakertészetre s szemesek helyett a takarmányfélék nagymérvű termelésére, egyben erős tehenészetre kell áttérni, amely gyorsan szállítható friss tejjel látja el a közeli fővárost, továbbá istállótrágyával és igaerővel az övezet kertgazdáit. A pillangós növények feljavítják, állandóan üdén tartják a homokos földet, a port lekötve tisztítják a levegőt, mézhez juttatják s fellendítik a méhészetet, aminek a közeli sok gyümölcsös szintén hasznát látja. A megfelelő fásítással még szebbé tett dunamenti táj, valamint a napfürdők, vízisportok, horgászóhelyek, a vitamindús olcsó tej-, gyümölcs- és zöldségfélék aztán idevonzzák a hétvégi, vagy hosszabb üdülésre, pihenésre szorulókat tízezreit, akik felfrissülten térhetnek vissza a városba, folytatni az újjáépítés nehéz munkáját.

Budapest környékén létesítendő termelési körzetek.

I. Dunamenti zöldség- és tejtermelő körzet.

Ebbe az első körzetbe osztandó Ráczkevéig a Csepelsziget, továbbá a soroksári Dunaág és a tervezett Duna-Tisza csatorna tágabb környéke, északon a Pestszentimre—gombai, délen a Pereg—Nyáregyháza közti vonalig. A szigetnek évtizedek óta bolgárrendszerű kertészetre használt és erős trágyázással televénydússá vált öntéstalaján, főként Csepelen és Tökölön, több száz holdon ma is öntözőrendszerrel termelnek sok nyári káposztát és gyökérfélét, zöldhagymát és paradicsomot. A főváros karfiolszükségletének nagyrészt e két község s Alsónémedi közti falvak fedezik. A Duna-ágak mellett párateltebb levegő a dús levélzetű zöldségfélékre különösen előnyös és érdekes az, hogy a jezsuiták is káposztatermelésre kérték volt e szigetet Mária-Teréziától, aki azzal tagadta meg a teljesítést, hogy nagy lenne a sziget káposztáskertnek. Kiváló káposztát termel Vecsés és Üllő is, Soroksár pedig sok korai burgonyát és csemegetengerit. Erős a dinnyetermelés a Pestszentimre—Monor—Kakucs-Bugyi közti fekete homokon, utóbbiban a főzötök és gyökérfélék területe is. A körzet legtöbb községében sok a gyümölcsfa s túlnyomó a kajsziarack és más csontárféle. A borterelés nagyarányú Ócsa, Monor, Soroksár között és a sziget immunis homokján, a csemegezőlőt azonban jövőben jobban fel kell karolni. A szikes túrjánok helyén halastavak létesítendőek, melyek a levegő páratartalmát is növelik, a Dunaág melletti mocsárvidéken pedig sok embernek nyújthat keresetet a nemesfűz s a nád és sás háziipari feldolgozása: kertibútorok, gyümölcszállító kosarak és a korai zöldségfélék fagy elleni letakarásához szükséges gyékénytakaró készítése. A termelvények piacra szállítására szolgál öt műút, továbbá a HÉV, a MÁV három vasútvonala és a közeli nagyvásártelepre vezető hajóút. Szeszfőzde és műmalom működik

több községben, magtisztítótelep Csepelen és Monoron. Utóbbi helyen kísérleti állomás létesítendő a fővároskörüli övezet fokozottabb virág- és zöldségmagtermelésének irányítása és ellenőrzése s a fiatal gyümölcsfaültetvényekben való meghonosítása céljából. Üllön van a Vármegyei Gazdasági Egyesület gyümölcs-csemete kertje. Monoron gazdaképző iskola működik, a ráckevei téli gazdasági iskola pedig halászmesterképzővé alakítandó. Kívánatos, hogy mintakonyhakertészet létesüljön Alsónémedin, vagy Ócsán, hol a vezetésre szoruló új földhözjuttatottak száma legnagyobb, a közelben vezetendő Duna-Tisza csatorna gazdasági hasznosítása pedig a környékbeli lakosság szakszerű irányítását szintén szükségessé teszi. Alsónémedi határának messzefekvő északi részén Gyálszőlő és Gyálliget pusztá bevonásával a pakonyi vasútállomás környékén, továbbá Ócsától keletre, Alsópakony pusztán két új község telepítendő.

11. A szántóföldi zöldségtermelés főterülete.

A második körzet a Kispeszt—gödi s a Tápiószecső—Galgahévíz—ikladi vonal közt létesítendő. Zöldségtermelésre kiválóan alkalmas talaja túlnyomóan szelíd homok, mely az erős trágyázástól fekete, a magasabb térszínten pedig barnaszínű, helyenkint azonban erdősítéssel megkötött sárgás futóhomok. Keleten, a Galga folyó mellett gyakori a vályog és agyag, de mindenhol előfordulnak löszös eredetű talajfelesek. A Dunától a Veregyháza—Maglód közti vonalig fekvő községekben szántóföldön termelik a zöldborsót, uborkát s a Nagy-Budapest szükségletét nagyrészt ellátó paradicsomot, többnyire együtt mindhármát, Fót környékén a spárgát is. Kiválóan alkalmasak erre a Cserhátot az Alfölddel összekötő gödöllői dombvidék szélétől és fagytól védettebb verőfényes oldalai, hol a vízellátás is kedvező. Keleten Galgahévíz, Dány és Tápiószecső környékén szintén erős a zöldségfélék, továbbá a dinnye termelése, ezzel szemben a vízvásztón fekvő Péczel és Isaszeg határa csak kistrészen alkalmas a konyhakertészetre. A gyümölcsfák száma 1895. óta legtöbb községben jelentősen növekedett, különösen Gödöllőn s a pestkörüli kertvárosokban, így Rákospalotán tízszeresére, Rákoscsabán húszszorosára. Nagyrésztük kajszi-, vagy őszibarack, szilva, meggy, cseresznye, dió; Gödöllőn és a kertvárosokban sok az alma és körte is. A szőlőterület 1895 óta csak Tápiószőlő környékén növekedett erősebben, máshol alig, vagy éppen csökkent ott, ahol szántóföldi konyhakertészetre tértek át. E községekben a tehenészet szintén hanyatlott, s távolibb helyekre terelődött. E körzetben az utóbbi időig megmaradt néhány uradalom nagyrészen erdő, így csak az Újpest és Veregyháza közti területen jutott újabban a kisemberek kezébe kertészetre alkalmas nagyobb terület. A nagytömegű zöldségfélék piacra vitelét a MÁV és HÉV öt vasútvonala segíti elő, a paradicsom és más kényesebb árunak szekéren és gépkocsin való szállítására pedig négy műút szolgál. Az értékesítést a dunakeszi konzervgyár szintén jelentősen előmozdítja. Alagon versenyelőnyös telep, Gödöllőn erdei faiskola, burgonya- és fenyőkísérleti

telep, továbbá baromfitenyésztő kísérleti tangazdaság és méhészeti gazdaság működik, s ezekre a körzet gazdasági átszervezésében fontos hivatás vár. Fóton az uradalmi kertészet és épületek felhasználásával zöldségkísérleti telep vagy szövetkezeti gyakorlótelep létesítendő a magyar szövetkezeti mozgalom megindítójának egykori lakóhelyén.

III. Vác—aszódkörnyéki vegyes termelésű körzet.

Harmadik körzet területe a Göd és Nógrádverőce közti dunavonaltól keletre fekvő halomvidék s a felső Galgavölgye, továbbá a Nógrád megyéből Pestmegyéhez most átsatolt tíz falu. Változatos talaja fekete homok, vagy többé-kevésbé televényes, Vác körül pedig meszes agyag, helyenkint nyirokföld, kelet felé fakószürke vályog, a Duna mentén pedig futóhomok vagy iszapföld. A főváros számára nagyobbarányú szántóföldi zöldségtermelés csak Sződön folyik, ahol burgonyakeményítő gyár és tógazdaság is van, a többi falu pedig Vác piacát látja el. A szőlőterület ma is jelentős Nagymaroson és az volt Vácon, de a filloxeravész harmadára csökkentette, s a falvakban is apadt vagy alig növekedett. A gyümölcs, főként a szilva s más csontárfélék, továbbá az alma termelése régóta erős Vácon és Kosdon, s növekszik az őszibarack- és diófa-állomány Nagymaroson, hol sok a mandula és szelíd gesztenyefa is. Nógrádverőcétől Szobig, a délnek néző dunameti hegyoldalakon a kedvező éghajlati és talajviszonyok miatt a gyümölcstermelést jelentékenyen fokozni lehet. Váchartyán fekete homokján sok paradicsomot termelnek s legtöbb faluban jelentékeny az állatnevelés, sok a lucerna és más takarmányféle, aminek termelése jövőben még erősebben felkarolandó. E körzet legtöbb községében erősen apad, vagy alig növekszik a lélekszám, mert sok munkás Nagy-Budapest ipartelepeire, vagy a Vereasegyházától délre fekvő konyhakertész falvakba vándorol. A Nógrádverőce és Szob közti Dunakanyar községeinek lakossága szintén csökkent, részben amiatt, hogy a fővárosi nyaralók néhány évtized óta a Dunánál melegebb vízű, a homokfürdőzésre alkalmasabb Balatont keresték fel. E kitűnő éghajlatú és festői hegyvidék vendégforgalma azonban pár év múlva több okból is jelentősen növekedni fog.

IV. Fejérvármegyei vegyes termelésű körzet.

A negyedik körzetbe Fejér vármegye 23 községe sorozandó. Talaja délen, az alföldi jellegű Mezőföldön túlnyomóan sötét mezősegi vályog, Vác körül fekete homok, a Duna s a patakok mentén pedig meszes öntéstalaj, amely mezőgazdasági és kertészeti termelésre egyaránt kiválóan alkalmas. A kiterjedtebb felső részen, Pázmándtól Mányig, a Vértesalja s a Gerecse-hegység dombvidékén a talaj barna vagy meszes agyag s fakó vályog, a vizek mentén pedig öntéstalaj. E körzet minden községében fennmaradt egy-két közép- vagy nagybirtokból az utóbbi földosztás során a legtöbb igénylő-

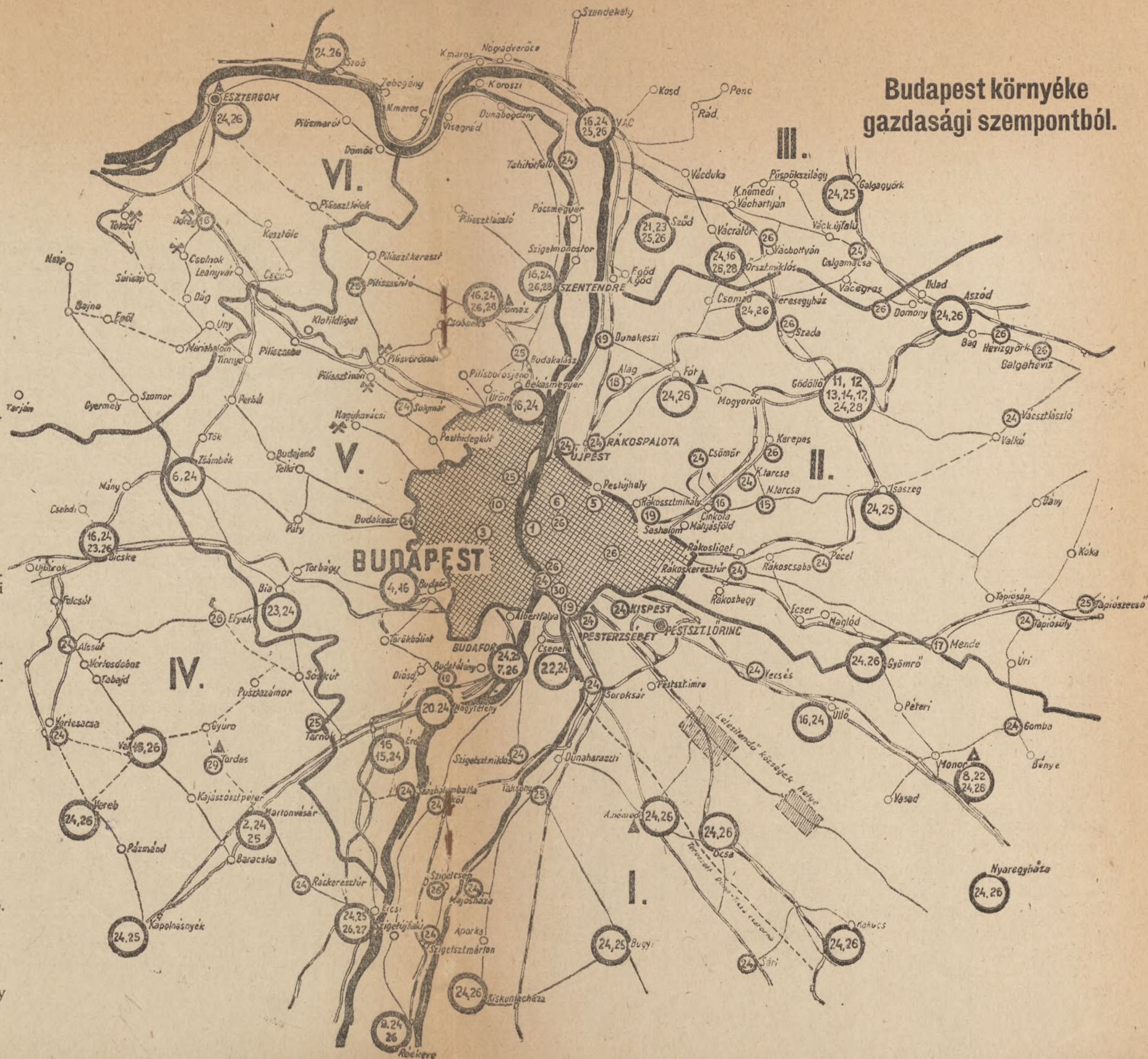
Termelési körzetek.

- I. Főleg zöldség- és tejtermelő öntözőrendszerű körzet.
- II. Főleg szántóföldi zöldségtermelő körzet.
- III. Vác-aszódvidéki vegyes-termelésű körzet.
- IV. Fejérmegyei vegyestermelésű körzet.
- V. Hegyvidéki, főleg gyümölcs-termelő körzet.
- VI. Esztergomvidéki vegyes-termelésű körzet.

Jelmagyarázat.

1. Agrártudományegyetem közp.
2. Agrártudományegyetem tan-gazdasága.
3. Agrártudományegyetem kertészeti és szőlészeti osztálya.
4. Agrártudományegyetem törzsgyümölcsöse.
5. Székesfőváros kertészeti középiskolája.
6. Női gazdasági iskola.
7. Állami szőlészeti és borászati szakiskola.
8. Állami gazdaképző iskola.
9. Állami halászmesterképző isk.
10. Állami mezőgazdasági kísérleti intézetek.
11. Állami baromfitenyésztő kísérleti tangazdaság.
12. Állami méhbiológiai kutató int.
13. Állami burgonyakísérleti telep.
14. Állami fenyőkísérleti telep.
15. Népfőiskola.
16. Nagyobb faiskola.
17. Erdei faiskola.
18. Versenylőtenyésztő telep.
19. Konzervgyár.
20. Sertéshízlalótelep.
21. Burgonyakeményítő gyár.
22. Vetőmagtisztító telep.
23. Tógazdaság.
24. Nagyobb malom.
25. Szeszgyár.
26. Szeszfőzde (bor és gyümölcs).
27. Cukorgyár.
28. Állami aszalótelep.
29. Szövetkezeti mintafalu.
30. Nagyvásártelep.
- △ Létesítendő szakiskola vagy mintagazdaság.

Budapest környéke gazdasági szempontból.

nek annyi föld jutott, hogy azon a sok munkaerőt és befektetést kívánó kertgazdálkodásba egyelőre csak kevesen kezdhettek, ezért a lakóhelyükön ki nem elégíthető vagy az elszakított országrészekből kiűzött s a kertészethez értő nagycsaládú termelőknek idetelepítése kívánatos már azért is, mert legtöbb falu lakossága, különösen a váli járásban, a nagymérvű városbavándorlás miatt erősen apadt. Eddig csak a szántóföldi zöldborsó és dinnye termelése volt számottevő az Ercsi, Martonvásár, Bicske és Alcsút közti községekben. Gyümölcsfát inkább házi szükségletre és sokfélét ültettek s 1895 óta csak Felcsút, Tárnok, Sós-kút és Mátyásfa állománya nőtt jelentősen, a két utóbbiban többszáz holdon elkülönített gyümölcsösök is vannak. Legjobban beváltak a csontárok, főként a szilva, őszibarack, dió, mandula, Mátyásfa és Vereb körül a téli alma is. Minthogy a délnek lejtő oldalakon a talaj és éghajlat megfelelő, ezideig csak a munkáskezek hiánya akadályozta a gyümölcsstermelés kifejlesztését. A bortermelés a Mezőföldön csak házi fogyasztásra szolgál és állandóan csökken, ezzel szemben ma is jelentékeny a körzet felső részének hegyoldalain, különösen Bicske és Mátyásfa körül, bár a filloxeravész óta felére, negyedére apadt s csak Etyeken kétszereződött meg a gyümölcsfával vegyes szőlőültetvény. A főváros közelsége miatt eddig az uradalmakban erős takarmánytermelés mellett nagyarányú volt a tehenészet, amit ezután sok nehézség leküzdésével a régi és új kisgazdáknak kell tovább folytatniok. Ezért itt fokozottan szükséges a szakszerű irányítás és oktatás, amit a Martonvásárra helyezett egyetemi tangazdaság és a Tordason állítandó gazdaképző iskola nyújthat. A szövetkezeti mintafaluvá fejlesztett Tordas a szövetkezeti s más közös termelés, értékesítés rendszereinek kipróbálására hivatott. A körzetnek dunamenti részén, Nagy-Budapest fekeiáinak felhasználásával szintén ki kell fejleszteni az öntözéses zöldség- és takarmánytermelést. A főváros alatt szerves anyagokban bővelkedő Duna vízének ily célra felhasználása különösen fontos, épúgy a baktériumokban bővelkedő mezőföldi talajnak a többi körzetben talajoltásra való igénybevétele is. A közlekedést és értékesítést a Budapestre vezető négy út és három vasútvonal, s a dunai hajózás segíti elő.

V. Főként gyümölcsstermelő hegyvidéki körzet.

Az ötödik körzetbe a szentendrei sziget, s a Szentendre-visegrádi és budapesti hegycsoport, valamint az ezektől nyugatra fekvő pestmegyei községek sorozandók. E változatos domborzatú és jellegű körzetben túlnyomó az agyagtalaj, mely a szigettől nyugatra vasas, barnaszínű, Budától Pilis-csabaig löszös vályog, vagy homokos, délebbre pedig meszes agyag. A szigeti barna, vasas homokon és iszapos anyagtalajon nagyban termelik szántóföldön a szamócát, míg a szürkés homokon szőlők és gyümölcsösök állanak. A Duna-jobbparti lecsapolt árterek televényes hordalékföldjén Pomáztól Százhalombattáig s a patakmenti öntéstalajokon konyhakertészetek termel-

nek, részben öntözéses rendszerrel, a budafoki és nagytétényi egykori borospincékben pedig nagyarányú gombakultúrák vannak. Az uradalmak e körzetben erdőségek, ezért csak az 50—100 hold közti néhány kisbirtok került utóbb felosztásra. A művelt terület nagyrésze régóta a kisgazdák kezén van, akik szemeseket csak házi szükségletre vetnek, annál több a takarmányféle a tehéntartás céljára. Főkeresetük évszázadokig a szőlőművelés volt, amit Dunabogdánytól Érdig több ezer holdon folytattak, ez azonban a filloxeravész óta nagyon visszaesett, néhol tizedrészére s csak Budaörsön nőtt az asztali szőlő területe. A parlagon maradt hegyoldalakat nagyrészt gyümölcsfával ültették be, mert a szőlőműveléshez több munkaerő szükséges, a filloxeravész után pedig a munkások e vidékről a fővárosba vándoroltak. Szentendrén sok egrest, Dunabogdány, Piliscsaba, Pomáz, s főként Üröm körül pedig nagyobb területen málnát termelnek. Legtöbb községben sok a gyümölcsfa, főleg csontár: a cseresznye Dunabogdány és Pomáz közt és a szigeten, a szilva a Visegrád és Tök közti falvakban, a dió Bia környékén, a kajszibarack több helyen is, különösen Visegrád és Érd táján, az őszibarack a déli fekvésű meszes talajú hegyoldalokon, ahol sok a mandula is. A kertvárosokban és nyaralóhelyeken mindenhol többféle gyümölcsöt termelnek, almát erősebben Pócsmegyer és Pesthidegkút, körtét Budakeszi környékén, gesztenyét Visegrádon, fügét Diósdon. Több elkülönített gyümölcsös van Nagytétény, Szentendre és Törökbálint környékén, faiskola Pomázon és Békásmegyeren, Budaörsön s utóbbi helyen az állami törzsgyümölcsös is. Nagyobb tőgazdaság van Bián és Bicskén. A székesfőváros nagytétényi sertéshízlalója sok trágyát szolgáltat a környék kertészei részére. A szakismeretek terjesztését szolgálja az érdi népfőiskola s a zsámbéki női gazdasági iskola. Kertészeti iskola, vagy kísérleti telep létesítendő Pomázon, vagy Szentendrén. Az értékesítést hat közút és hat vasútvonal segíti elő, de a Torbágy és Piliscsaba közti hét községnek csak egy útja van Budapest felé, újabban szünetelő autbuszjáratral. A rossz vízellátás és nagyarányú városba-vándorlás mellett ez is akadálya a kertgazdálkodás kifejlődésének, ezért itt zöldség- és virágvetőmag-, gyógynövény- és rózsa — s a vitamindús gyümölcse miatt fontos vadrózsatermelés felkarolása kívánatos. E körzet hegyvidéke a fővárosi lakosság-nak régóta kedvelt nyaraló- és kirándulóhelye s e hivatása még nagyobb lesz a jövőben, különösen az újjáépítés évei alatt, amikor kevesebben kereshetik fel a Balatont és más távolibb helyeket. Az autbuszközlekedés megindítása, s az eddig elzárt erdei utak szabaddá tétele a turistáskodást is fellendíti, erdei üdülőházak létesítése — elsősorban Dobogókő körül — a dolgozók ezreinek fog új erőt adni, mind ez pedig a lakosság termelvényeinek helybeli értékesítését szintén elősegíti.

VI. Esztergomvidéki vegyestermelésű körzet.

A hatodik körzet a fővárostól távolabb, a Gerecse-hegység északi részén, Esztergom és Komárom megye 19 falujából és Esztergom városból alakítandó. Termőtalaja búzának való, lőszös vályog, vagy agyag és homok. Az uradalmak erdőségek, ezért felosztható művelt föld alig volt, a termelés pedig a közeli szénbányák miatt növekvő helyi szükségletet sem fedezi. A zöldség-, szőlő- és gyümölcskertészet legszámottevőbb Esztergom, Dömös és Keszthely közt, ahol sok a szilva és más csontár, de jelentős az almaféle is. A belterjes gazdálkodásnak egyik akadálya a munkásoknak a Tokod-dorogi bányavidékre vándorlása, másik a szakképzettség hiánya, ezért kertészeti irányú gazdaképző iskola és mintatelep létesítendő Esztergomban, vagy a körzet más alkalmas helyén.

A művelési ágak %-os megoszlását és annak körzetenként szembetűnő eltéréseit az alábbi táblázat mutatja :

Körzet száma	Községek száma	Szántó	Kert	Rét	Szőlő	Legelő	Erdő	Nádas	Terméketlen	Összesen kat. hold
I.....	31	57.8	2.5	10.2	4.5	10.0	6.7	0.8	7.5	218.571
II.....	41	59.5	3.7	4.8	3.4	6.8	15.0	—	6.8	162.455
III.....	26	45.0	1.8	4.8	2.9	6.9	32.0	—	6.6	100.917
IV.....	22	76.6	1.6	4.2	2.1	5.4	5.4	—	4.7	137.359
V.....	44	22.5	2.6	3.0	1.1	13.4	43.3	0.1	14.0	84.047
VI.....	20	47.0	0.9	3.3	3.0	9.0	29.8	—	7.0	85.595
Budapest ...	1	24.8	15.9	6.2	3.4	3.5	9.4	0.1	36.7	33.688

A 822.632 kat. holdnyi összes terület négy megye tizenhat járásának 175 falujában és tíz város határában fekszik. Kíváncsok, hogy ahol lehet, a termelési körzetekhez alkalmazkodják a járások közigazgatási beosztása, székhelyeik pedig az értékesítési piacok közelébe kerüljenek, míg most például a fővároshoz közelfekvő Alag, Fót és Dunakeszi gazdáinak ügyeikben a távol-
eső Vácra kell eljárniuk.

A szakismeretek széleskörű terjesztése.

Fenti sorok röviden vázolták a létesítendő körzetek egymástól eltérő viszonyait s mezőgazdasági termelésük átszervezésének és fejlesztésének főbb feladatait. Ezek megvalósítását jelentősen elősegíti az, hogy a gazdasági irányítás, ellenőrzés és a szövetkezeti munka országos központjai, továbbá az Agrártudományegyetem és a főváros kertészeti középiskolája s két mintatelepe a közelben, Budapesten működnek. Szükséges, hogy a különféle mezőgazdasági kísérleti és más intézmények egymást kiegészítő tudományos és gyakorlati munkával szolgálják a haladást. Az Agrártudományegyetem szer-

vezzen mielőbb továbbképző tanfolyamokat a főváros körül különleges hivatású termelőbizottságok tagjai részére, továbbá a központi igazgatás és a vidéki szövetkezetek és szakiskolák számára neveljen hozzáértő, lelkes szakembereket, kik a parasztfijúságot és az új birtokosokat a piacokhoz s a főváros körüli adottságokhoz alkalmazkodó életképes termelőkkel tudják formálni. A szakoktatás megfelelő átszervezése mellett minden körzetben legalább egy oly alsó- vagy középfokú gazdaképző iskolát kell létesíteni, mely a fősúlyt a szőlészeti, gyümölcs- és zöldségkertészeti s más kisüzemi ismeretek tanítására fekteti. Époly fontos az elemi népoktatásnak gyakorlatibbá tétele, falun és városban egyaránt kiterjeszkedve a mindenkinek szükséges szövetkezeti, mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi alapismeretekre és munkagyakorlatokra. Utóbbiak során idejében megállapítható lesz, hogy a tanulóknak mily foglalkozásra van hajlamuk és képességük. A népoktatás átszervezésénél figyelembe kell venni a külföldön jól bevált munkaiskolák mellett azt a nevelési rendszert, amellyel *Tessedik Sámuel* a Szarvason 1780—1806 között fennállott gyakorlati gazdasági és ipariskolájában a tudásvágyat és a termelőmunka szeretetét úgy fel tudta fokozni a parasztyermekekben, hogy azok egymással vetélkedtek a tanulásban és kísérletezésben, épúgy a testi munkák minél eredményesebb elvégzésében. Tanítványait életrevalóságra és sokoldalúságra nevelte, így például azok a selyemhernyótenyésztés bevezetésekor az eperfák nevelésétől a selyemszál fonásáig és megszövéseig, s a szövetnek levelezés és mintaküldés útján való értékesítéséig mindent maguk végeztek. Új iskolájuk építéséhez a téglát és cserepet maguk égették, a faanyagot ők termelték ki Máramarosban, s tutajozták a Tiszán és Körösön Szarvasra, ott pedig felét eladták s a befolyt pénzből felépülhetett a tanintézet. Annak híre aztán messze eljutott és az orosz kormány Szentpétervárra, gr. *Festetich* pedig Keszthelyre hívta hasonló iskola szervezésére Tessediket, aki e kedvező ajánlatok elől azzal tért ki, hogy az ő hivatása az elmaradt alföldi nép felemelése, ezért köztük marad, így ezzel is követendő példát mutatott. Nagy kár, hogy az utókor elvetette e munkaiskola rendszerét, mely a *termelvények feldolgozására és értékesítésére is rávezetett*, ezenfelül pedig versenyezve és szívesen végzett munkákban vezette le és hasznosította az ifjak feles energiáit. E módszert nekünk is alkalmaznunk kell, mert az újjáépítéshez szükséges testi és lelki erő kifejtést fokozza, az ifjúság útján pedig a felnőtt családtagokat is tanítja és neveli. Több okból is a *főváros körüli körzetekben kell feldállítani a legmintaszerűbb szakiskolákat*, azok tanárait apostoli lelkű gyakorlati emberekből válogatva meg, kik nemcsak a földet tudják termőbbé s a növényeket és állatokat nemesebbé tenni, hanem az emberi lelkeket is és nem esnek kétségbe, ha a korhadást látják, mert tudják, hogy abból melegágy lesz a jövő új palántái számára. Mindehhez azonban szakmájuk mellett ismerniök kell körzetük községeinek természeti, gazdasági és népvizonyait s történetét is, mert ezek vonzó előadása a tanulóknak fokozza a szülőföld és az ősi foglalkozás megbecsülését.

Községi törzskönyvvezetés. Vándorkiállítások.

A körzetek községeire vonatkozó történelmi, statisztikai s egyéb adatok nagyrésze már össze van gyűjtve, s a szakiskolák vezetőinek használatára áll, hogy kiszállásaikon kiegészítsék s azok felhasználásával községeikről talaj- és dűlőtérképekkel, népmozgalmi s más grafikonokkal megvilágított *törzskönyveket* készítsenek és ezeknek jó áttekintést nyújtó táblázataiba bevezessék az időnkénti statisztikai összeírások adatait, (bevetett terület, termésátlagok, állatlétszám stb.) s a gazdasági kísérletek és újítások eredményeit. Ezek mindenki számára sok tanulságot fognak nyújtani, haladásra ösztönző hatásukat pedig fokozza az, ha a községük gazdasági és szociális előbbrevitele érdekében különös érdemeket szerzett emberek emlékét is megörökítik. E törzskönyvek figyelembevételével kell elbírálni azt is, hogy a körzet községei közül többtermelés és szolid értékesítés terén példát mutatva az újjáépítés és szövetkezeti szervezés munkájában melyik ért el legnagyobb eredményt s melyik érdemi meg a »mintafalu« megjelölést és a továbbfejlesztéséhez nyújtandó állami támogatást. A községek közt ekként meginduló nemes versengés a termelőket szintén fokozott munkára serkenti, kivált ha annak eredményei időnként a nagyközönség szeme és bírálata elé kerülnek. Erre kiválóan alkalmasak lesznek a *vándorkiállítások*, amelyek a nagyobb községekben tervszerűen rendezve bemutatják az egyes vidékek talajneveit, állat-, növény- és ásványvilágát, különféle termelvényeit és háziipari készítményeit, a szövetkezetek működésének eredményeit, a falvak fejlesztési és rendezési terveit, továbbá szakszerűen összeállított vándorgyűjtemény keretében gépek és eszközök, szemléltető tárgyak és szöveges, színes képek, térképek, grafikonok útján mindazt, ami a nézők ezreinek s főként a most földhöz jutottaknak szakismereteit és haladásvágyát fokozza, látókörét szélesíti. E kiállításokon lehet az egyes vidékek gazdálkodását és intézményeinek működését legalaposabban áttekinteni és elbírálni s a hibákra és tennivalókra rájönni. A kiállítási akció irányítása s ismeretterjesztő vándoranyagának összeállítása céljából az illetékes hatóságok és intézmények közreműködésével külön szervezet kell létesíteni.

E kiállítások s a környékbeli szakiskolák, mintagazdaságok és szövetkezetek megtekintésével kapcsolatosan gép- és kézimunkaversenyek, továbbá szakelőadások tartandók s azokon meggyőzően kell mindenkit rávezetni az időszerű gazdasági újításokra s a legsürgősebb tennivalókra, aminők egyebek között a helyes vízgazdálkodás, a kártevők elleni egységes védekezés, a helyes trágyakezelés, zöldtrágyázás s az apróállattartás felkarolása.

A termelőknek beruházási kölcsönhöz juttatása.

A kertgazdálkodás kiterjesztését, sőt eddigi színvonalon megtartását is akadályozza a hitelnyújtás teljes hiánya, ezért a szükséges igaerőt a új tulajdonosok nem tudják beszerezni, sem a régi birtokosok az elpusztultat pótolni. Az állam ugyan nagyobb kölcsönt nyújt traktorok és ígásállatok

szövetkezeti beszerzésére, ezeknek közös használatára azonban a 2—4 holdas kertgazdák kevésbé vannak ránevelve. Ezért az egyénenkénti kölcsönök nyújtására szintén módot kell adni, ami a valutakérdés rendezéséig csak búza-kölcsön alakjában oldható meg. Ha az árdragulást fokozó pénzüzérkedést kellő szigorral sikerül megszüntetni, úgy a gyümölcsözetlen tőkéket szívesen fogják *búzakötvényekbe* fektetni. Ily módon a szövetkezeti öntözőberendezésekhez szükséges kölcsönöket is meg lehet szerezni, ha azok fedezetéül a földérték alapján fizetendő járulék bevétele fog szolgálni. Az országos közintézmények, iparvállalatok és a munkásbiztosító pénztárak a többtermelést és ezzel tagjaik olcsóbb élelemmel ellátását leghatásosabban úgy segíthetik elő, ha tőkéjüket értékálló búzakötvényekbe fektetik. A főváros körüli tehenészetekhez szükséges állatállomány egy részének Svájcból és Ausztriából való beszerzését búzakötvények útján szintén könnyebben lehet megvalósítani.

A szükséges munkaerő biztosítása.

A jelen gazdasági év tanulságai szerint a kertgazdasághoz szükséges munkaerőben, főként az újjáépülő főváros közelében; időnként és helyenként hiány fog mutatkozni, aminek pótlásáról jó előre intézményesen kell gondoskodni. Ennek egyik módja a bármily okból hosszabb-rövidebb ideig kelloen fel nem használt városbeli munkaerők pontos hatósági nyilvántartása s a hiányszennvedő helyekre irányítása. Fontos továbbá, hogy a szántás, betakarítás és más halaszthatatlan munkák idején a kertgazdák főként a motorosgépek kezeléséhez értő kisegítőket kapjanak a közeli gyárakból. Az ipari munkásoknak már ezért is alkalmat kell nyújtani arra, hogy a gazdálkodás alapismereteihez hozzájussanak. Így a gyártás szünetelése vagy korlátozása esetén a mezőgazdaságban találhatnak ideiglenes megélhetést. A falusi munkáskezek hiányán sokat segít a villamos és más gépek használata, továbbá a versenyeken kipróbált legcélszerűbb munkamódszerek alkalmazása, valamint a termeléstől sok munkaerőt elvonó batyuzás megszüntetése, aminek a hatósági tilalmak mellett legcélszerűbb módja a *fogyasztóknak a szövetkezetek és beszerzési csoportok útján való olcsó ellátása*. A városbeli árvaházak nagy részét a környék oly községeibe kell kitelepíteni, ahol gazdasági iskola működik, így az ifjak ott szakszerű kiképzést nyernek és élelmüket is megtermelik. Nyári szünidőben a városi diákokat és cserkészeket e szakiskolák körül kell táboroztatni s kertészkedésre oktatni, szükség esetén pedig belőlük kisegítő csapatokat lehet küldeni a környék ama községeibe, ahol rendkívüli okok miatt nagymérvű a munkaerőhiány.

Fontos az olcsóbb vidéki életre s a termelésben való közreműködésre vágyó városbeliek, főleg nyugdíjasok kitelepülésének elősegítése is, aminek legcélszerűbb módja részükre *társasotthonok létesítése* nagyobb kertgazdasággal, ahol erejének és hajlamának megfelelő és szívesen végzett munkával élelmének jelentős részét mindenki maga termelheti meg. A nyaralásra és

üdülésre alkalmas helyeken *szövetkezeti társas üdülőházak létesítendőik* megfelelő földterülettel, hol a környezet- és levegőváltozásra szoruló vendégek naponta pár órát sportszerűen és versengve dolgozhatnak s ezzel nyaralásuk költségeit is fedezni tudják. Ezen üdülőházakat szervezett csereakció útján a külföldi vendégek szintén felkereshetik gyümölcskúra, vízisportok és környezetváltozás kedvéért, viszont a mi dolgozóink külföldi társas üdülőházakban a havasok közt, vagy a tenger mellett tölthetnek majd csekély költséggel néhány hetet. Mindez a szomszédnépekkel való baráti kapcsolatok kimélyítése az idegen nyelvek gyakorlása s más előnyök mellett termelvényeink helyben való eladását és falvaink kulturális fejlődését szintén jelentősen elő fogja segíteni.

A friss termelvények értékesítése.

A főváros környékén termelt idénycikkek a közeli nagy piacokon mindig értékesíthetők voltak s a beszállítást a sok vasút és műút, a Duna mentéről pedig az olcsó víziút segítette elő. Újabban azonban a hajózás szünetelése s az igásállatok és gépkocsik hiánya a piacravitelt — különösen az övezet távolibb részeiből — nagyon megnehezítette, ami a drágaságot szintén fokozta. A családjuk olcsóbb munkaerejével dolgozó termelők a magas árak mellett így is megtalálták számításukat s jövőben szintén boldogulnak még akkor is, ha a javuló szállítási és közlekedési viszonyok mellett távolibb vidékekről nagyobb mérvben piacra kerülő idénycikkek az árakat jelentősen mérsékelni fogják. Ezzel ugyanis együtt jár a fogyasztás növekedése s ennek hasznát elsősorban azok látják, kik a könnyen elérhető piacok közelében termelésüket öntözőrendszerrel fokozni tudják. Rendkívüli hőtermő években azonban egyik-másik távolabbról is jól szállítható gyümölcs- vagy zöldségféle oly mennyiségben kerülhet piacra, hogy az árzuhanás megelőzése érdekében szükségessé válik az *árak egy részének tartósítása. E célra közép méretű gyárak létesítendőik*, főként az övezet szegélyén, a piacos helyeken (Esztergom, Vác, Aszód, Monor, Bicske, Ercsi, Kápolnásnyék stb.), hol az övezeten túli rosszabb közlekedésű falvak termékei rendszeresen, míg a fővároshoz közelebb esőké nagyobb árubőség idején kerülnének feldolgozásra. Munkásaik és telepük állandó foglalkoztatása érdekében ezek a mezőgazdasággal összefüggő többféle ipari munkát végző üzemekké (vámörlő, daráló, olajütő, szeszfőző stb.) alakítandók át addig is, míg a fővárosi nagy iparvállalatok vidékre kitelepítése megtörténhet. E több okból szükséges folyamat elősegíti majd a termelvények helyben való értékesítését s a kitelepülő munkások olcsóbb ellátását, másfelől a budapesti élelmiszerpiacon csökkenti a keresletet és az árak túlhajtását. A termelők és a fogyasztók érdeke egyaránt azt követeli, hogy amíg a közlekedési nehézségek tartanak, a többszöri fuvarozás költségeit nem bíró pestkörnyéki idénycikkek a Nagyvásártelep kikapcsolásával közvetlenül kerüljenek eladásra a vásárcsarnokok, községi élelmiszerüzletek, fogyasztási szövetkezetek és üzemi beszerzési csoportok útján.

Budapest környéke egységes gazdasági irányítása.

Az övezet különleges termelési irányának megfelelő gazdasági átrendezése azt követeli, hogy számára önálló mezőgazdasági kamara szerveztessék, avagy összterületének a Duna-Tiszaközi Kamarához csatolása mellett annak külön osztálya létesüljön Budapest székhellyel. E 185 község eddig három kamarai körzethez tartozott és azok székhelyeiktől (Szombathely, Miskolc, Kecskemét) távolosra sem sajátos viszonyainak megfelelő fokozottabb gondozásban, sem egységes irányításban nem részesülhetett. A környékbeli termelők tízezrei s a városi fogyasztók százai újabban mind erősebben érzik ennek káros következményét, ami szükségessé teszi a Budapest élelmezése szempontjából oly nagyfontosságú terület közelből való egységes és erőteljes vezetését, továbbá oly szerv létesítését, amelynek fiatal tetterős vezetősége megteremti a különféle szakintézmények és gazdatársadalmi szervezetek példás együttműködését, a régi és új birtokosok közt a nemes versenyt, haladó közszellemet és szövetkezeti érzéket, megnyeri az ipari s más tőkeérdekeltségnek a beruházási hitel nyújtásába való bekapcsolódását s mindezekkel biztosítja Nagy-Budapest és az egész környék lakosságának olcsó, friss élelemmel való ellátását.

